

Józef Szocki

Czasopisma i ich miejsce w księgozbiorze domowym Józefa Szujskiego (1835-1883)

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 31/1, 71-88

1992

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JÓZEF SZOCKI (Wrocław)

CZASOPISMA I ICH MIEJSCE W KSIĘGOZBIORZE DOMOWYM JÓZEFA SZUJSKIEGO (1835—1883)

Przesłania katalogów sporządzonych przez Józefa Szujskiego, a odnoszących się do jego księgozbioru domowego, znajdujących się w dziale rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, nie są adresowane do odbiorcy reprezentującego określoną grupę zawodową. Można je rozpatrywać w wielu aspektach, także czasopiśmienniczym, zawierają one bowiem liczne periodyki. Strukturę księgozbioru domowego i jego poszczególne działy należy widzieć jako układ publikacji, posiadający treść przedmiotową, a więc w takiej postaci, w jakiej występują one w jedności z biografią ich właściciela. Dlatego też chciałbym tutaj przedstawić najpierw rys biograficzny tego uczonego, następnie jego księgozbiór domowy i czasopisma w nim zawarte.

ZYCIE I TWÓRCZOŚĆ NAUKOWA JÓZEFA SZUJSKIEGO

Urodził się 16 czerwca 1835 r. w Tarnowie. W pamiętniku z dzieciństwa pisze o poruczniku kościuszkowskim, Aleksandrze Skrodzkiem, z którym stykał się jako chłopiec i od którego „odbierał pierwsze wrażenia i pierwsze wyobrażenia o przeszłości, o Kościuszcze i o Puławach, o literaturze, o Trembeckim i o Mickiewiczu, o okropnościach francuskiego terroru i o tym, że w społeczeństwie polskim są ludzie przygnębieni i nędzni”¹. Człowiek ten rozbudził w chłopcu zainteresowanie historią Polski.

W 1846 r. rozpoczął naukę w pierwszej klasie gimnazjum w Tarnowie. W tym okresie ulubionym jego przedmiotem była poezja, głównie A. Mickiewicza, Z. Krasińskiego i K. Ujejskiego, którą interesował się do końca życia.

W 1852 r. przeniósł się po szóstej klasie gimnazjum tarnowskiego do Krakowa, gdzie ukończył dwie dalsze klasy i zdobył w 1854 r. świadectwo dojrzałości. Zetknął się tu z teatrem, głębiej zainteresował się literaturą piękną, historią, pisał wiersze, a nawet dramaty.

¹ S. Tarnowski, *Szujskiego młodość*, Kraków 1892, s. 14.

W 1854 r. zapisał się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego, wybrał wykłady: Walewskiego *Historię Domu austriackiego* (*Geschichte des oesterreichischen Erzhauses*) i Kremera *Einleitung in die philosophischen Wissenschaften*². Uczył się ponadto ekonomiki i statystyki u Dunajewskiego, a w letnim półroczu 1855 r. Szujski chodził na Esmarcha *Historię prawa rzymskiego*, na Dunajewskiego *Grundsätze der Besteuerung* i Słotwińskiego *Über Klagen und Einreden*³. Uczelnia była wtedy zgermanizowana. Jednakże Szujski, jakby na przekór temu, dużo czytał i pisał w języku polskim.

Jeżeli chodzi o Szujskiego jako poetę i dramatopisarza, to warto tu wymienić napisane w okresie studenckim dziełko *Śmierć Proroka* o Mickiewiczu (nazwane przez samego autora dramatem—misterium) i tragedię historyczną *Samuel Zborowski*. S. Tarnowski pisał: „*Samuel Zborowski* wskazuje, jak talent Szujskiego byłby się dalej w tym kierunku mógł rozwijać, gdyby powołanie poetyczne nie było się splątało z innym, ważniejszym, praktycznie potrzebniejszym, gdyby temu nie ustąpiło pierwszeństwa”⁴.

Śmierć matki przerywa na pewien okres studia. Jest wstrząśnięty i głęboko zasmucony utratą bliskiej mu osoby. Przebywa przez dłuższy czas na wsi u krewnych w Zbyszycach (w Sądeckiem). Píše wiersze. Z ciekawszych wtedy powstałych warto tu wspomnieć *Prometejską modlitwę*, w której on, rozmiłowany w twórczości Ajschylosa i w wielkim, przez bogów prześladowanym Tytanie, prosi tylko o jedną cnotę, jedną boginię chce wielbić — siłę. W wierszu *Jej ceniom* daje wyraz żalości po matce. W *Treści dziejów* pojmuje historię jako tajemnicę śmierci, jako tajemnicę życia i jego cel.

Z dramatów historycznych, napisanych ręką Szujskiego w różnych okresach życia, należy tu wspomnieć o *Halszce z Ostroga* (druk w 1859 r.), *Jerzym Lubomirskim*, *Radziejowskim* i in.⁵

W drugim półroczu 1857 r. przerywa studia, aby na przełomie lat 1857 i 1858 wrócić do uniwersytetu. W drugim półroczu 1858 r. znalazł się w Wiedniu.

Ale oto na początku 1860 r. studenci uniwersytetu krakowskiego wysłali trzech spośród siebie do Wiednia z prośbą o przywrócenie języka polskiego. Prośba została odrzucona, a delegaci wydalen. Natomiast Szujski już w grudniu 1859 r. odczuł, że wójt go dozoruje w Zbyszycach, gdzie przebywał. Sam nie wiedział, dlaczego jest szpiegowany. W takiej

² *Tamże*, s. 101.

³ *Tamże*.

⁴ S. Tarnowski, *Józef Szujski jako poeta*, Kraków 1901, s. 31. Godna uwagi jest praca Ludomiła Germana *O dramatach Józefa Szujskiego* (Kraków 1889).

⁵ J. Szujski, *Dramata*, Kraków 1867. Oddzielnie wyszły: *Dzierżanowski* (1859), *Jerzy Lubomirski* (1863), *Kopernik* (1873), *Maryna Mnischówna* (1876), *Śmierć Władysława IV* (1870), *Zborowscy* (1869).

sytuacji nie było możliwe staranie się o egzamin na profesora gimnazjalnego. Postanowił więc zdawać doktorat z filozofii. Ożenił się 21 stycznia 1861 r. i osiadł we Lwowie, skąd przeniósł się do Krakowa w 1863 r.

W marcu 1863 r. do Goszczy w pow. miechowski wraz z Janem Matejką przywiózł Langiewiczowi, z polecenia krakowskiej Ławy, transport karabinów. „Wspólne umiłowanie sprawy — pisze W. Konopczyński — rzuciło ich w ten odmet bujnych nadziei i rychłych, strasznych rozczarowań”⁶. Ze Stanisławem Tarnowskim od 14 kwietnia 1863 r. redagował konspiracyjne pismo „Naprzód”, które było organem powstańczego Komitetu Krakowskiego i Galicji Zachodniej, a następnie od 18 maja — Wydziału Krakowskiego i Galicji Zachodniej. Pismo miało charakter demokratyczny, występowało przeciwko czerwonej opozycji lokalnych władz narodowych. Ostatni numer pisma wyszedł 18 lipca 1863 r.

Jeszcze przed 1860 r. rozpoczął pisanie dzieła monumentalnego *Dzieje Polski*. Wychodzi tom I, po nim miały ukazywać się następne, w odstępach rocznych. Tom III opóźniał się, gdyż „w czasach — usprawiedliwiał się — gdy historia się robi, pisanie jej nieprzełamanym moralnym ulega trudnościom” (przebywał wtedy z Matejką w obozie Langiewicza). Czwarły tom także się opóźnił (1866 r.)⁷.

W 1866 r. rozpoczął redagowanie założonego przez Pawła Popiela „Przeglądu Polskiego”, w którym wraz ze Stanisławem Tarnowskim, Ludwikiem Wodzickim, Stanisławem Koźmianem i Ludwikiem Powidajem ogłasza *Tekę Stańczyka*.

Teka Stańczyka należy do historii, nie tylko dlatego, że napisana została dość dawno. Jej historyczność wynika z treści, odpowiadającej minionym, zdezaktualizowanym strategiom politycznym. A jednak jest w nich pewna myśl nadal żywa, która każe zająć się nią bliżej, ponieważ tkwi w niej echo stałych sporów Polaków o niepodległość.

Autorzy *Teki* nie przepuścili szlachcie żadnej wady. Na *Tekę Stańczyka* ideologiczny wpływ miał Hôtel Lambert w Paryżu. Przekonania zwłaszcza Stanisława Tarnowskiego, Stanisława Koźmiana i Ludwika Wodzickiego pozostają jak najściślej związane z kierunkiem Czartoryskiego⁸.

Najciekawszą postacią wśród autorów *Teki* jest J. Szujski, który starał się odciąć od kierunku arystokratyczno-ziemiańskiego i demokratyczno-emigracyjnego, uznając, iż „tylko bezinteresowne, beznamietne, doświadczeniem i tradycją domową i narodową silne centrum jest przechowawcą ducha narodowego, że w nim jest punkt grawitacyjny, który je-

⁶ W. Konopczyński, *Józef Szujski 1835—1883*, Warszawa 1933, s. 5.

⁷ J. Szujski, *Dzieje Polski podług ostatnich badań spisane przez...*, Lwów 1860—1866.

⁸ Por. K. Wyka, *Teka Stańczyka na tle historii Galicji w latach 1849—1869*, Wrocław 1951, s. 107.

dynie naród od spaczenia zachować może”⁹. Jest zwolennikiem i ideologiem centrum średnio- i drobnoszlacheckiego¹⁰ i legalistą. Pisał: „Rok 1831 uważam za wielki czyn narodowy, który zwichnięty został przez wsteczników i dyplomatów. Rok 1846 uważam za nieszczęśliwy płód poroniony zapaleńców demokratycznych. Obecnie dążę na drodze legalnej do uzyskania tych swobód dla części narodu, które zgodne są z moją wolnomyślnością”¹¹.

W zgodzie z tymi przekonaniem, od 1867 r. posłuje do Sejmu galicyjskiego ziemi sądeckiej, powtórnie w 1870 r., a w 1879 r. jest członkiem Izby Panów Parlamentu Wiedeńskiego.

Niewątpliwie na taką postawę J. Szujskiego, przez krytykę nazwaną serwilizmem¹², oddziaływała sytuacja polityczna Galicji. Klęska Austrii w wojnie z Piemontem w 1859 r. zmusiła ją do ustępstw na rzecz ujarzmionych narodów: Polaków, Czechów, Węgrów itp. Przegrana wojna z Prusami (klęska pod Sadową 20 września 1866 r.) przyspieszyła proces ródzenia się autonomii w Galicji. W grudniu 1867 r. zostały zatwierdzone ustawy konstytucyjne sejmów krajowych, które jednakże pozostawiały większość spraw do decyzji parlamentu w Wiedniu. W tej sytuacji Galicja zdobyła możliwość autonomicznego rozwoju politycznego. J. Szujski dojrzał w tym szansę na poszerzenie praw politycznych narodu polskiego w państwie austriackim. Dlatego też postulował: „byle przetrwać, byle nie dać się sprowokować do samobójczej ruchawki, zanim się zrośniemy w jedności polskiego poczucia i zanim przyjdzie ów czas, który czyha na potężnych”¹³.

Jako poseł do sejmku w Wiedniu zabiegał o reformę szkolną, również przemawiał za gruntowniejszą nauką religii, za wykluczeniem wszystkiego, co w książkach szkolnych nie jest zgodne z nauką Kościoła katolickiego. Mimo to akcentował, że czym innym są przekonania, a czymś innym wypaczające fakty doktryna¹⁴. „Każda religia — pisał — każdy system filozoficzny jest dla swych wyznawców i zwolenników afirmacją, a negacją być się wydaje dla wyznawców innych religii lub systemów”¹⁵. Z tej wypowiedzi wynika, że przyjmował on do wiadomości istnienie wielu religii i systemów filozoficznych oraz ich prawo do afirmacji u swych zwolenników. Czytamy w innym miejscu takie zdanie: „Żadna religia tyle nie wywołała i tak krwawych wojen i prześladowań jak chrześcijaństwo. Darmo temu przeczyć”¹⁶.

⁹ J. Szujski, *Pisma*, t. 1, Kraków 1885, s. 143.

¹⁰ K. Wyka, *op. cit.*, s. 109.

¹¹ J. Szujski, *Pisma*, *op. cit.*, s. 140.

¹² Por. A. Giller, *O serwilizmie i serwilistach*, Bruksela 1879, s. IV.

¹³ W. Konopczyński, *op. cit.*, s. 26.

¹⁴ *Tamże*, s. 20.

¹⁵ 7325/III Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich.

¹⁶ *Tamże*.

J. Szujski bronił uparcie szacunku do zawodów pracy fizycznej, dla rolnictwa, rzemiosł i przemysłu¹⁷.

W 1869 r. J. Szujski został powołany przez Uniwersytet Jagielloński na nowo utworzoną katedrę historii polskiej. Od tego czasu zaczęły ukazywać się w druku jego wykłady: *Wstępna prelekcja 1869 r.*, *Pielgrzymka Ottona III do Gniezna*, *Charakterystyka Kazimierza Wielkiego*, *Maćko Borkowic*, *Jerzy Ożarowski i Kard. Fleury*. Także liczne odczyty z okazji rocznic i jubileuszy wychodziły drukiem: *Polska w wieku Kopernika*, *Stanowisko Długosza w historiografii europejskiej*, *Charakterystyka Zygmunta Augusta*, *Cecora i Chocim*, *Polska przed odsieczą wiedeńską*, *Tadeusz Reytan*. Opublikowano też teksty pomniejszych, jak rozbiory krytyczne dzieł Sołowjowa, Hüpnego, Bobrzyńskiego; uwagi o różnych teoriach: *Moralność i wiedza* (o Buckle'u), *Jeszcze o elekcji w epoce Jagiellonów* (o Stadnickim); przedmowy do wydawnictw i źródeł: *Kraków aż do początku XV w.*, *Sejmy za Zygmunta Augusta*, *Ostatnie lata Zygmunta Augusta i Anna Jagiellonka*.

Trudności z dotarciem do materiałów źródłowych były ogromne. Starał się je przełamywać. Docierał do wiedeńskiego Archiwum Dworu i Państwa. Cechą charakterystyczną jego pisarstwa było przekonanie, że człowiek jest istotą moralną, służy określonym ideom, że w historii jest dobro i zło, że ciągle ścieranie się dobra i zła stanowi dla badacza historii przedmiot najcenniejszy.

W 1878 r. J. Szujski zostaje rektorem Uniwersytetu Jagiellońskiego. Następnie pełni funkcję sekretarza generalnego Akademii Umiejętności. Kierując Komisją Historyczną Akademii, przyczynił się do wydania takich źródeł do dziejów Polski, jak *Akta króla Aleksandra*, *Lauda Krakowskie*, *Dziennik Wielewickiego*, *Księgi miejskie Krakowa*, *Źródła do dziejów Jana III*. Sam wydał *Diariusze Sejmowe XVI w.*, *Kronikę Wapowskiego* i pierwszy tom *Kodeksu listów XV w.* Zmarł 7 lutego 1883 r.

KSIĘGOZBIÓR DOMOWY JÓZEFA SZUJSKIEGO I JEGO KATALOGI

W chwili śmierci Józefa Szujskiego jego księgozbiór, gromadzony przez całe życie, przeszedł na własność syna, doktora praw, z zawodu inżyniera, Władysława Szujskiego¹⁸. Ten zaś w 1891 r. przekazał go magistratowi nowosądeckiemu¹⁹. Pamiętał, że ojciec przez 14 lat reprezentował Sądcczyznę w Sejmie Krajowym, jako poseł w kurii wielkiej własności, i dostrzegał stale potrzebę kultywowania nauk i zakładania odpowiednich bibliotek na prowincji: „praca dla kultury narodowej to

¹⁷ Por. L. Dębicki, *Wspomnienia o Józefie Szujskim*, Warszawa 1883, s. 86.

¹⁸ H. Stanimirski, *Józef Szujski i jego kontakty z Sądcczyzną*, Nowy Sącz 1949, s. 19.

¹⁹ *Tamże*, s. 45.

praca nad rozszerzeniem oświaty, nad podtrzymaniem piśmiennictwa, to pomoc uczącym się oraz tym, którzy pracują naukowo”²⁰. To właśnie legło u podstawy decyzji syna dotyczącej przekazania księgozbioru ojca magistratowi nowosądeckiemu. Późnym latem 1891 r. nadeszło z Krakowa do Nowego Sącza dziewięć skrzyń z książkami o wartości 20 tysięcy złotych reńskich. Księgozbiór liczył 1797 dzieł w 2942 woluminach. Wkrótce doszło 500 tomów dzięki legacji Józefa Wieniawy-Zubrzyckiego (po jego dziadku doktorze Onufrym Trembeckim)²¹.

Antoni Brudziana — sekretarz magistratu, dr Parylewicz — później sędzia w Muszynie, prof. T. Pazdanowski z Krakowa i dr Jan Dudziński — lekarz, zinwentaryzowali i skatalogowali zbiory. Od 1 lutego 1902 r. prowadził tę bibliotekę Antoni Brudziana. Pod koniec tego roku bibliotekę zaczęło prowadzić nowosądeckie koło Towarzystwa Szkoły Ludowej. Przybrała ona wówczas nazwę Miejskiej Biblioteki Naukowej im. Józefa Szujskiego. Podręczny katalog dzieł tej placówki został opracowany i wydany w 1912 r. Biblioteka posiadała zbiory w 9 działach: I. Historia powszechna, II. Historia Polski, III. Powieść i poezja polska oraz niemiecka, IV. Rozprawy, sprawozdania i roczniki różnych wydawnictw, słowniki: edycje o tematyce ogólnej, V. Filozofia, VI. Prawo, polityka, religia, ekonomia, VII. Przyroda, VIII. Podręczniki szkolne, IX. Nowości biblioteczne i dzieła różne. Biblioteka przetrwała I i II wojnę światową. Po ostatniej wojnie stała się Miejską Biblioteką Publiczną im. Józefa Szujskiego, następnie połączyła się z Powiatową Biblioteką Publiczną w Nowym Sączu i od 1975 r. nosi nazwę Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Szujskiego w Nowym Sączu. Zabytkowy księgozbiór wchodzi w skład zbiorów specjalnych tejże biblioteki.

Wiesław Wcześny w swojej pracy magisterskiej pt. *Księgozbiór Józefa Szujskiego w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Szujskiego w Nowym Sączu*²² tak pisze o zewnętrznej stronie zabytkowego księgozbioru: „do naszych czasów w większości zachował się w oryginalnych oprawach XIX- i XVIII-wiecznych. Mimo niesprzyjających na przestrzeni lat warunków przechowywania, mimo wielokrotnych zmian w składowaniu książek, stan księgozbioru jest dobry. Najwięcej narażone na zniszczenie i ubytki były oprawy książek”.

Pod względem językowym najwięcej jest książek w języku polskim (około 70%), następnie w języku niemieckim (15%), pozostałe 15% to książki w językach angielskim, francuskim, włoskim, rosyjskim, hiszpańskim, a także w takich językach, jak łaciński, grecki i hebrajski.

²⁰ J. Szujski, *Kilka myśli o obowiązkach narodu względem ludu w sprawie oświaty*, Kraków 1869, s. 6.

²¹ H. Stanimirski, *op. cit.*, s. 45.

²² Praca magisterska pod kierunkiem dra Czesława Erbera w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach w 1968 r., s. 49 i n.

Przeważa tematycznie historia, albowiem dotyczy jej łącznie 446 książek (43,2% całości zbiorów). 285 książek odnosi się do historii literatury polskiej i powszechnej oraz literatury polskiej i obcej, także teorii literatury i językoznawstwa. Stanowią one 27,7% księgozbioru. Następne grupy tematów, których dotyczą książki, to nauki społeczno-polityczne (68 książek — 6,7%), religia i religioznawstwo (62 książki — 6,1%), geografia (30 książek — 3,0%), dział ogólny (22 książki — 2,1%), wreszcie nieliczne — nauki przyrodnicze, nauki stosowane, sztuka. Czasopism jest 30 woluminów. Wiele jest podobieństwa między strukturą tego księgozbioru i księgozbioru ujętego w katalogach przez profesora.

W księgozbiorze znajduje się 40 woluminów będących własnością członków rodziny J. Szujskiego: córek Jadwigi i Marii oraz syna Władysława — świadczą o tym autografy, jak: Jadwiga Szujaska lub Hedwig Szujaska, Maria Szujaska i Władysław Szujski. Książki z tego działu dotyczą głównie beletrystyki i historii literatury.

W analizie problemu tutaj prezentowanego posłużono się katalogami sporządzonymi przez J. Szujskiego, a znajdującymi się w dziale rękopisów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. W jednej (*Korespondencja i papiery osobiste*) z dwóch teczek pt. *Papiery Józefa Szujskiego* można znaleźć dwa katalogi księgozbioru domowego tego uczonego, który nie jest identyczny z tym, który znajduje się w Nowym Sączu²³.

Jeden został sporządzony w postaci brulionu (oznaczonego ołówkiem liczbą VII), jest formatu B6 i liczy 289 stron ponumerowanych ołówkiem w prawym górnym rogu. J. Szujski własnoręcznie czarnym tuszem spisał w nim, w porządku literowym, swoje książki. Dowodem, że to ucznił, może być podobieństwo charakteru pisma, jakim sporządzone zostały inne papiery tego uczonego. Na drugiej stronie okładki brulionu znajduje się uwaga, którą trudno odczytać, gdyż niektóre wyrazy zostały wydrapane ostrym narzędziem. Można przypuszczać, że uczniła to osoba, której dotyczyły. Oto pewne jej wyrazy: „[...] który mi z mojej biblioteczki ukradł 7 t. Słowackiego [...] co [...] bo książek [...] prywatnych książnic! [...]”.

Pierwsza strona karty tytułowej zawiera następujący zapis: „Katalog biblioteczki J. Szujskiego stan z r. 1869 (lipiec 2) dzieł 1032 tomów 1414”, a na drugiej stronie u góry figurują liczby: 2, 3, 28, 34, 44, 60, 61, 66, 1415, 207, 203, 242, 197, 319 (nie wiadomo czego dotyczą), niżej zaś zapis: „Borberg I tom. Hagenau”.

Spis książek zawiera trzy rubryki: „N. dzieła”, „Autor — Dzieło”, „N. tomu”. Nie udało się J. Szujskiemu konsekwentnie zapisać kolejno numerów. Przeskoczył omyłkowo 95, 137, 384, 424, 784, 807, dwa razy

²³ Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich 7322/II—7325/II.

zapisał 500. Część książek ma numerację inną niż w zapisie. Dowodzi to, iż był jeszcze wcześniej sporządzony wykaz książek, z którego spisywał J. Szujski. Dość sporo książek zamieszczonych w spisie nie posiada numeru ani dzieła, ani tomu. Niektóre pozycje są przekreślone albo tuszem, albo ołówkiem. Uwzględniając tylko te, które nie zostały wykreślone, jest ich łącznie 1218.

W opisach bibliograficznych J. Szujski podawał prawie wyłącznie nazwisko autora i skrócony tytuł (często jeden wyraz). Chcąc zorientować się szczegółowo w jego księgozbiorze, trzeba było sięgnąć do *Bibliografii polskiej* Estreicherów, *Allgemeines Bücher-Lexikon* W. Heinsiusa, *Vollständiges Bücher-Lexikon* Ch. G. Kaysera, *Catalogue général de la librairie française* O. Lorenza i in., gdyż książki, jakie gromadził, są w różnych językach.

Jeżeli chodzi o liczby tomów, J. Szujski zapisywał je dodając kolejno.

W dalszej części brulionu J. Szujski poczynił następujące zapiski: na s. 208: „Porządnych książek (prawdopodobnie miał zamiar wypisać tu określone pozycje, ale tego nie uczynił), na s. 211: „1. Archenholz Gd. s.k.2. Aracorta g. Spanies”, nr s. 218—219: „Literatura starożytna”, „Desiderata” — tu wyszczególnił 28 pozycji, na s. 224: „Nowożytna. Angielska” wraz z 18 pozycjami, na s. 288: podliczenie pewnych liczb, na s. 289: wykaz pozycji książkowych (część tuszem i część ołówkiem).

Drugi brulion (oznaczony ołówkiem liczbą VIII) jest większego formatu (A4) i zawiera 184 strony²⁴. Nosi tytuł: *Katalog biblioteki J. Szujskiego spisany r. 1880*.

O ile poprzedni katalog był opracowany w porządku alfabetycznym, o tyle ten sporządzono podług miejsca zamieszkania, gdzie stały szafy z książkami („Szafa I od drzwi”, „Szafka 9-ta”, „Szafka 11-ta” itp.) i w jego ramach numerowano książki. A oto tylko takie liczby porządkowe, przy których zostały ujęte nazwiska autorów i tytuły (skrócone) dzieł, figurują w tym katalogu na s. 3: 1—25, nr s. 21—24: 101—177, na s. 79—82: 800—897, na s. 89—101: 1000—1261. Na s. 141 brulionu wpisano bez numeracji 12 pozycje książkowych głównie w językach obcych (francuskim, niemieckim, angielskim). W takiej sytuacji trudno było ten katalog traktować jako podstawę do analizy zawartości księgozbioru domowego Józefa Szujskiego. W nieniejszych rozważaniach oparto się przede wszystkim na katalogu z 1869 r. Ponadto wzięto pod uwagę te pozycje, które pojawiły się po raz pierwszy w katalogach z 1876 r. (piszemy o nich dalej) i cały katalog z 1880 r. Taki sposób postępowania umożliwił mi prześledzić tytuły książek, które były nabywane. Można było więc obserwować bibliotekę niejako *in statu nascendi*.

²⁴ 7325/II — Katalog biblioteki J. Szujskiego...

W drugiej teczce, zatytułowanej *Materiały historyczne, fragmenty naukowe i literackie*²⁵ (tom IV), znajduje się podłużny kalendarz (Tage-Buch für Comptoire, Bureaux und Kanzleien für das Jahr 1874), z paginacją od 1 do 111. Na s. 1—73 zostały spisane książki w języku polskim, „Polonica” (*Katalog biblioteki polskiej 1876. Józef Szujski*), na s. 75—112 w językach obcych (*Katalog biblioteki obcej*).

Katalog biblioteki polskiej zawiera tytuły ponumerowane od 1 do 1563 (tylko do 124 tytułu podawano liczbę woluminów), z tym, że powtórzono dwukrotnie numery 166, 167, 277, 278, 657, 658, 1283, 1486, 1487, 1531 i 1561, pominięto 259, 825, 874, 875, 1383 i 1393, błędnie dodano 28 pozycji do 839, co daje 867, a nie 868, jak jest w katalogu, wreszcie zostały wykreślone ręką J. Szujskiego, tuszem (prócz paru pozycji, które wykreślono ołówkiem) następujące pozycje: 211, 926, 960, 1047, 1048, 1184, 1193. Łącznie było zatem 1560 pozycji. Pisano pozycje nie w porządku alfabetycznym, jak było w katalogu z 1869 r. Należy tu zaznaczyć, że znalazły się w tym katalogu dzieła cudzoziemców, np. *Chronik Fredegara*, *Moscovie Steinbacha* itp. Widocznie brał on tu pod uwagę ich związek z historią Polski. Opisy nie są kompletne: jedne skąpe (nazwisko autora i główny wyraz tytułu), drugie bardziej rozwinięte — tych jest mniej (obok nazwiska autora także tytuł i liczba tomów). W takiej sytuacji trzeba było w toku badań je uzupełnić, opierając się na wspomnianych wyżej bibliografiach.

Katalog biblioteki obcej obejmuje tytuły ponumerowane od 1 do 712 (tylko do 162 tytułu podawano liczbę woluminów). Pominięte zostały numery 293 i 333, przekreślone zaś ręką właściciela — 154, 156, 157, 291, a więc łącznie jest w nim zamieszczonych 706 pozycji. Do tego katalogu wpisano tytuły dzieł Polaków, np. *Kurs historii wieków średnich* Tadeusza Korzона, *Philosophie absolue de l'histoire...* Hoene Wrońskiego. Czyżby J. Szujski traktował twórczość Polaków w innych zaborach (poza austriackim) jako obcą? Pozycje były wpisywane do katalogu tuszem (tylko niektóre ołówkiem) i nie w porządku alfabetycznym. Podobnie jak w katalogu biblioteki polskiej, tak i w tym znalazło się wiele pozycji, które zostały zamieszczone w katalogu z 1869 r.

Katalogi z lat 1869, 1876 i 1880 sporządzone były przez J. Szujskiego w ciągu miesięcy i przypuszczalnie przez parę następnych lat, poczynając od daty uwidocznionej na stronie tytułowej. Świadczyć mogą o tym pozycje książkowe, które zostały wpisane do katalogu, a wyszły po dacie, która figuruje na katalogu (np. *Almanach de l'histoire de la Revolution de 1870—1871* został zamieszczony w katalogu z 1869 r., a opublikowany po tym roku).

²⁵ Tamże.

CZASOPISMA I INNE WYDAWNICTWA PERIODYCZNE
GROMADZONE W ZBIORACH JÓZEFA SZUJSKIEGO

Do wydawnictw periodycznych bibliotekarze zaliczają czasopisma, gazety, kalendarze i okresowo wydawane informatory (np. sprawozdania towarzystw i uczelni, co rok publikowane). W księgozbiornie tutaj omawianym obok wydawnictw zwartych, o których wyżej pisaliśmy, znajdują się w szerokim wyborze czasopisma nabywane przez jego właściciela, także wydawane informatory — głównie sprawozdania publikowane okresowo przez różne instytucje naukowe. Pragnęlibyśmy przeanalizować tutaj część księgozbiornu dotyczącą czasopism i sprawozdań wydawanych corocznie.

Najliczniej reprezentowane są w księgozbiornie J. Szujskiego, co było do przewidzenia, czasopisma naukowe i popularnonaukowe — głównie o tematyce humanistycznej, w tym szczególnie historycznej. Warto rozpocząć ich analizę od „Biblioteki Warszawskiej”, która znalazła się w zbiorach za 1875 r. Była jednym z najpoważniejszych polskich pism naukowych w okresie zaborów. Wychodziła w latach 1841—1915²⁶. Miesięcznik ten powstał w kręgu warszawskich liberałów. Obok problematyki naukowej poruszał on zagadnienia dotyczące sztuki, przemysłu i in. W kwestiach społeczno-ideowych głosił konieczność ewolucyjnych zmian w zacofanej strukturze społeczno-gospodarczej kraju, co było zgodne z poglądami na ten temat właściciela omawianego księgozbiornu.

Od stycznia 1805 r. do grudnia 1806 r. wychodził „Dziennik Wileński” — miesięcznik literacki i naukowy, następnie wydawany od stycznia 1815 r. do grudnia 1830 r.²⁷ W katalogach J. Szujskiego został on zapisany w sposób następujący: „Dzien. wileński 2, 3, 4”. Zapewne tylko niektóre numery tego pisma znalazły się w księgozbiornie uczonego.

Zapis w katalogach: „Rozmaitości naukowe 1, 2, 3” dotyczy pisma pod tym tytułem, które wychodziło w Krakowie w latach 1828—1829 i 1831. Ukazały się 3 tomy, a więc było ono wydawane bardzo rzadko. Redaktorami byli Józef Załuski i Jerzy Samuel Bandtkie. Informację tę można zaczerpnąć z *Bibliografii polskiej* Karola Estreichera²⁸, podczas gdy nie ma ani słowa o nim w *Historii prasy polskiej* pod red. Jerzego Łojka.

Miesięcznik naukowy o charakterze encyklopedycznym „Ateneum” (1876—1901) był reprezentowany w zbiorach tutaj omawianych przez jeden rocznik tego pisma (1881). Założony był przez słynnego adwokata

²⁶ *Historia prasy polskiej*. Pod red. J. Łojka, t. 2: *Prasa polska w latach 1864—1918*, Warszawa 1976, s. 13, 103. Również K. Estreicher, *Bibliografia polska*. Cz. I: *Stolecie XIX*, Kraków 1870, s. 104.

²⁷ *Historia prasy polskiej...*, t. 1: *Prasa polska w latach 1661—1864*, Warszawa 1976, s. 65, 90, 91, 288. Także K. Estreicher, *op. cit.*, s. 445—446.

²⁸ K. Estreicher, *op. cit.*, t. 4, s. 102—103.

petersburskiego i publicystę Włodzimierza Spasowicza, redagowany zaś przez Piotra Chmielowskiego. Współpracowali z nim uczeni ze wszystkich ziem Polski. Redakcja publikowała na jego łamach wyniki najnowszych badań naukowych, zwracała także uwagę na nowe prądy w naukach społecznych²⁹.

Do katalogów J. Szujskiego został wpisany „Tygodnik naukowy” (tak właśnie zapisany, bez podania, o jaki chodzi numer i rok). W *Historii prasy polskiej* (*Prasa Polska w latach 1661—1864* i *Prasa polska w latach 1864—1918*) nie ma takiego tygodnika, za to w *Bibliografii polskiej* jest on odnotowany³⁰. Wychodził we Lwowie w ciągu 1865 r. (wysziły 44 numery). Redaktorami byli Stanisław Janicki, Lucjan Tatomir i Franciszek Bogoria Twardowski. Poruszano na jego łamach głównie problemy historyczne i literackie, nieraz przyrodnicze, prawnicze i in.

„Pamiętnik Warszawski” to miesięcznik społeczno-literacki i historyczny, organ Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk, ukazujący się od stycznia 1809 r. do kwietnia 1819 r., na którego łamach publikowano rozprawy historyczne, historycznoliterackie, społeczne, geograficzne i recenzje nowych dzieł obcojęzycznych i polskich. W styczniu 1815 r. ukazał się pierwszy numer nowego miesięcznika pt. „Pamiętnik Warszawski, czyli dziennik nauk i umiejętności”, który był wydawany do 1823 r. Odgrywał on olbrzymią rolę w inicjowaniu i rozwijaniu naukowej i kulturalnej opinii publicznej Królestwa Polskiego³¹. Które z tych pism znalazło się w księgozbiorze J. Szujskiego? Trudno na to odpowiedzieć, gdyż zapis w katalogach brzmi lakonicznie: „Pamiętnik warszawski”.

W księgozbiorze J. Szujskiego znalazło się 10 tomów pisma „Biblioteka Ossolińskich” (tak właśnie zostało w katalogach zapisane i podano 10 tomów). Jego faktyczna nazwa brzmiała: „Biblioteka Ossolińskich. Pismo historii, literaturze, umiejętnościom i rzeczom narodowym poświęcone. Poczut nowy”³². Było to czasopismo naukowe, ogólnohumanistyczne, którego wyszło 12 tomów w latach 1862—1869 (w tych latach było ono właśnie wydawane i redagowane przez Augusta Bielowskiego). Wprawdzie możemy znaleźć w *Historii prasy polskiej* (*Prasa polska w latach 1661—1864*) i *Bibliografii polskiej* informację, iż w latach 1828—1834 wychodziło pismo pt. „Czasopism Naukowych od Zakładu Narodowego im. Ossolińskich”, następnie wydawane w latach 1842—1848 pod nazwą „Biblioteka Naukowego Zakładu im. Ossolińskich. Czasopisma”³³, lecz w zapisie J. Szujskiego chodzi o pismo wydawane pod redakcją

²⁹ *Tamże*, t. 1, s. 44. Również *Historia prasy polskiej...*, t. 2, s. 103.

³⁰ K. Estreicher, *op. cit.*, t. 4, s. 563.

³¹ *Historia prasy polskiej...*, t. 1, s. 69, 82, 83, 86, 88, 90, 99.

³² *Tamże*, s. 213—214. Również K. Estreicher, *op. cit.*, t. 1, s. 100.

³³ *Tamże*, s. 241.

Augusta Bielowskiego (świadczy o tym forma opisu w katalogu: „Biblioteka Ossolińskich”).

W katalogach znajdujemy zapis „Rocznik 1873, 1874”, w innym miejscu „Rocznik 1887”, a gdzie indziej jeszcze „Rocznik 1878”. Zapewne dotyczy on emigracyjnego „Rocznika Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu” — pisma naukowego, wydawanego w latach 1867—1879. Wyszło 5 obszernych woluminów za poszczególne lata³⁴. Za takim ujęciem przemawia głównie charakter naukowy tego czasopisma i tematyka, jaką preferowało ono, a którą interesował się uczone, a ponadto fakt, że w latach 1873—1874, za które zostało ono odnotowane w katalogach, nie wychodziły pisma naukowe noszące tytuł „rocznik”. Można o tym się przekonać śledząc *Historię prasy polskiej* za lata 1661—1864 i 1864—1918, a także *Bibliografię polską*³⁵.

W księgozbiorze J. Szujskiego znajduje się „Przewodnik Naukowy i Literacki” 1873, 1874, 1875, 1876 (w katalogach zapisany: „Przewodnik”). Był to dodatek do „Gazety Lwowskiej” i miał charakter naukowy, humanistyczny. Wychodził od 1873 r. aż do 1918 r.³⁶

Obok czasopism naukowych i popularnonaukowych także periodyki o tematyce społeczno-kulturalnej, politycznej, literackiej, gospodarczej i wychowawczej znalazły się w zbiorach J. Szujskiego. Trzeba tu zacząć ich analizę od „Monitora” tzw. „wielkiego”³⁷, który był wydawany od 23 marca 1765 r. do 31 grudnia 1785 r. w Warszawie. Na jego łamach publikowali swoje eseje Ignacy Krasicki, Franciszek Bohomolec, Józef Minasowicz, Jan Albertrandi, Adam Naruszewicz i wielu innych. W okresie największej świetności (1765—1768) nakład pisma wynosił ok. 500 egz. Był adresowany głównie do wąskiej elity szlacheckiej i magnackiej, skupionej w salonach Warszawy. W księgozbiorze tutaj omawianym reprezentowany był za lata 1767, 1769 i 1785 (w katalogach zapewne pomyłkowo zapisano: 1795).

„Gazeta Lwowska” wychodziła od 1841 r. aż po lata Polski międzywojennej³⁸. W latach 1850—1862 wydawany był przez Mateusza Sartyniego „Dodatek Tygodniowy do Gazety Lwowskiej”, poświęcony przede wszystkim statystyce Galicji, a także zawierający materiały historyczne i geograficzne³⁹. J. Szujski posiadał w swych zbiorach to pismo za rok 1872 (zapisano w katalogach: „Dod. do Gaz. Lwowskiej” 1872).

„Tygodnik Ilustrowany” powstał w Warszawie w 1859 r. i zamieszczał na swoich łamach materiały o charakterze kulturalnym i artystycz-

³⁴ *Historia prasy polskiej...*, t. 2, s. 346. Również K. Estreicher, *op. cit.*, t. 4, s. 59.

³⁵ *Tamże*.

³⁶ *Historia prasy polskiej...*, t. 2, s. 121, 122, 128, 133.

³⁷ *Tamże*, t. 1, s. 46—49.

³⁸ *Tamże*, t. 1, s. 63 i inne; t. 2, s. 121—123.

³⁹ *Tamże*, t. 1, s. 234.

nym, a także historycznym (w odniesieniu głównie do kultury, literatury i obyczajów). W zbiorach J. Szujskiego znalazły się tylko 4 roczniki tego pisma (nie wiadomo, za które lata). Zenon Kmiecik pisze, że „Redakcja z sympatią obserwowała rozwój kapitalizmu na ziemiach polskich, bro-^dniła jednak interesów ziemiaństwa. Nie godziła się z aspiracjami przybierającego na sile mieszczaństwa i jego dążeniem do prymatu ekonomicznego i społecznego. Zdając sobie sprawę, że o kierunku rozwoju ziem polskich będzie w dalszych etapach decydował przemysł, redakcja uważała, iż należy rozwijać równomiernie tak rzemiosło, jak i wielkie zakłady przemysłowe”⁴⁰. Były to poglądy po części zbieżne z myślami J. Szujskiego. Może dlatego to pismo znalazło się w jego zbiorach.

W księgozbiornie tutaj omawianym mógł się znaleźć „Przegląd Lwowski” (zapisany w katalogach jako „Przegl. kryt.” 1875, 1876). Przypuszczam, że chodzi o „Przegląd Lwowski”, który był chrześcijańsko-socjalny i wychodził w latach 1871—1883⁴¹. Ponieważ właściciel księgozbiornu był katolikiem i żywo reagował na problemy społeczne, które to pismo poruszało, w dodatku było ono krytyczne i wydawane we Lwowie — stolicy ówczesnej Galicji, przeto zapis „Przegl. kryt.” może odnosić się do tego pisma. Tytułu „Przegląd Krytyczny” nie znajdujemy ani w *Historii prasy polskiej*, ani w *Bibliografii polskiej*, stąd też trudno tutaj z całą pewnością wyrokować, o jakie pismo chodziło J. Szujskiemu.

W zbiorach J. Szujskiego znajdowały się 4 roczniki warszawskiego pisma ilustrowanego „Kłosa” (nie wiadomo, za które lata). Pismo zawierało głównie materiały z dziedzin spraw społecznych i kulturalnych, w minimalnym zakresie historyczne z różnych epok dziejowych Polski i ukazywało się w latach 1865—1890⁴².

W zbiorach można spotkać „Pamiętnik Zagraniczny” (nie wiadomo, które numery). Był to tygodnik o charakterze politycznym, informujący głównie o wydarzeniach za granicą, ukazywał się w Warszawie przez cały rok 1822⁴³.

W katalogach J. Szujskiego lakonicznie zapisano: „Przegląd Powszechny”, bez numeru i roku. Przypuszczam, że chodzi tutaj o pismo wychodzące w latach pięćdziesiątych—siedemdziesiątych XIX w. „Przegląd Polityczny Powszechny. Pismo poświęcone polityce, handlowi i przemysłowi”, wydawane przez Hipolita Stupnickiego we Lwowie, w latach 1858—1859, kontynuowane w latach 1860—1861 pt. „Przegląd Powszechny. Dziennik polityczny”, a wznawiane w latach 1864—1865 (z dodatkiem „Przyjaciel Domowy”), 1868 (z takim samym dodatkiem), wreszcie w 1872 r. pt. „Przegląd Powszechny. Czasopismo Polityczno-Naukowe

⁴⁰ *Tamże*, t. 1, s. 173, 174; t. 2, s. 45 i inne.

⁴¹ *Tamże*, t. 2, s. 131, 143, 158.

⁴² *Tamże*, t. 2, s. 46, 48.

⁴³ *Tamże*, t. 1, s. 84.

i Literackie”, pod redakcją K. Koczbera⁴⁴. Jako rodzaj magazynu politycznego o popularnym charakterze cieszył się poczytnością szczególnie w kołach mieszczańskich, częściowo rzemieślniczych, wśród księży, drobnych właścicieli ziemskich i urzędników prywatnych. Nie wiadomo, jakie numery i jaki rok nosiło pismo znajdujące się w zbiorach tutaj omawianych, gdyż zapis w katalogach dotyczy tylko samego tytułu.

W katalogach figuruje zapis: „Wiadomości 1861”. Doszedłem do wniosku, że chodzi tutaj o tygodnik „Wiadomości Polskie”, który wychodził na emigracji w Paryżu w latach 1854—1861⁴⁵. Nosił on charakter społeczno-polityczny i był organem Hôtelu Lambert, początkowo przeznaczony dla żołnierzy polskich ochotniczych formacji, z trudem tworzonych na terenie państwa tureckiego. Zawierał dużo informacji z kraju. Redakcja wypowiadała się za przodownictwem warstwy ziemiańskiej w społeczeństwie, co odpowiadało właścicielowi omawianego tutaj księgozbioru. Inne pisma, które nosiły w tytule „Wiadomości...”, ze względu na okres, kiedy wychodziły — przeważnie w XVIII w. i po 1861 r. — nie mogą być tutaj brane pod uwagę.

Zapis w katalogach „Haliczanin II” dowodzi, że w księgozbiorze J. Szujskiego figurowało to pismo. Był to kwartalnik literacki o zwartej problematyce, wychodził w 1830 r. we Lwowie (2 tomy), wydawany przez Walentego Chłędowskiego⁴⁶. Pozycja, która znajdowała się w zbiorach uczonego, to drugi tom tego pisma.

W katalogach znajduje się zapis „Rok. poznański” 1843, 1844, 1845 i 1846. Chodzi tu o poznańskie czasopismo publicystyczne „Rok pod Względem Oświaty, Przemysłu i Wypadków Czasowych”, które wychodziło właśnie w latach, za które zapisano w katalogach⁴⁷. Było to pismo o tendencjach liberalnych, o szerokich zainteresowaniach. Na jego łamach można było przeczytać obok informacji bieżących także rozprawy Libelta *O miłości ku ojczyźnie* i *O odwadze cywilnej*, Dembowskiego *O literaturze polskiej 1842*, a nawet pierwsze polskie omówienie pracy Engelsa o robotnikach angielskich.

W katalogach można spotkać zapis „Muzeum. Dwutygodnik polski”. Zapewne chodzi tu o pismo o charakterze encyklopedycznym pt. „Muzeum Domowe albo Czytelnia Niedzielna”, które początkowo (1835) ukazywało się w Warszawie jako tygodnik, a od 1838 do 1840 jako dwutygodnik, a nawet miesięcznik literacko-naukowy⁴⁸. W *Historii prasy polskiej* i *Bibliografii polskiej* inne pismo, które nosi w tytule słowo

⁴⁴ K. Estreicher, *op. cit.*, t. 3, s. 559—560.

⁴⁵ *Historia prasy polskiej...*, t. 1, s. 276 i in.; t. 2, s. 177. Także K. Estreicher, *op. cit.*, t. 5, s. 51—52.

⁴⁶ K. Estreicher, *op. cit.*, t. 1, s. 192.

⁴⁷ *Historia prasy polskiej...*, t. 1, s. 251.

⁴⁸ *Tamże*, s. 155.

„muzeum”, to „Muzeum Małe dla Pilnych Dzieci”⁴⁹, które prawdopodobnie nie mogło być nabywane przez J. Szujskiego.

W zbiorach figurują dwie pozycje, które w katalogach zostały zapisane: „Wiadom. Pat. 7” i „dto 6”. W *Historii prasy polskiej* ani w *Bibliografii polskiej* nie znajdujemy czasopisma, które by nosiło tytuł „Wiadomości Patriotyczne”. Zapewne chodzi tutaj o „Wiadomości z Pola Bitwy”, których pierwszy numer ukazał się w Warszawie 10 lutego 1863 r.⁵⁰ Pismo to informowało o postępach w powstaniu 1863 r. i należało do najbardziej poczytnych i docierało do wszystkich środowisk społecznych, m.in. z powodu zamieszczania na swoich łamach informacji o poległych powstańcach. Wychodziły one w miarę regularnie — w lutym i marcu 1863 r., przeważnie co 8 dni.

Byłoby dziwne, gdyby w zbiorach tego uczonego zabrakło miesięcznika społeczno-kulturalnego pt. „Przegląd Polski”, wydawanego w Krakowie, sumptem Stanisława Tarnowskiego, w latach 1866—1914, na którego łamach ukazywała się słynna *Teka Stańczyka*, redagowana m.in. przez J. Szujskiego. W księgozbiornie domowym znalazło się to pismo tylko za lata 1866, 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875 i 1876.

Księgozbiór J. Szujskiego zawiera 3 tomy pisma zbiorowego „Na dziś” (zapisane w katalogach „Na dziś 3 tomy”). Wychodziło ono w latach 1871—1872 w Krakowie. Miało charakter literacko-społeczny⁵¹.

Z kręgu pism wychowawczych można znaleźć w zbiorach tutaj omawianych „Opiekuna Domowego” (nie wiadomo, jakie numery i rok, gdyż zapis w katalogach brzmi zbyt lakonicznie: „Opiekun domowy”). Nosił on podtytuł: „Pismo tygodniowe obrazkowe”, wychodził w Warszawie w latach 1865—1866, a od 1867 do 1873 miał podtytuł: „Pismo tygodniowe, sprawom wychowania, rzeczom społecznym. nauce, literaturze i sztuce poświęcone” i był poświęcony problemom wychowania domowego, które nabierało w okresie zaborów dużego znaczenia przy ograniczaniu przez zaborcę narodowego charakteru szkoły⁵².

W katalogach można odczytać zapis: „Szkoła” (nie podano numeru ani roku). W *Historii prasy polskiej* za lata 1661—1864 i 1864—1918 i w *Bibliografii polskiej* są odnotowane następujące pisma wydawane w XIX w.: „Szkoła Ludu” (Kraków 1848), „Szkoła Narodowa” (Chełmno 1849—1859), „Szkoła Polska” (Poznań 1849—1853) i wreszcie „Szkoła. Czasopismo poświęcone sprawom szkół niższych, tudzież seminariów nauczycielskich” (Lwów 1868—1870)⁵³. Zapis w katalogach J. Szujskiego do-

⁴⁹ K. Estreicher, *op. cit.*, t. 3, s. 187.

⁵⁰ *Historia prasy polskiej...*, t. 1, s. 189 i in.

⁵¹ *Tamże*, t. 2, s. 132.

⁵² *Tamże*, s. 51. Również K. Estreicher, *op. cit.*, t. 3, s. 302.

⁵³ *Historia prasy polskiej...*, t. 1 i 2, odpowiednie strony. Także K. Estreicher, *op. cit.*, t. 4, s. 448.

tyczy na pewno tego ostatniego pisma. Było ono dobrze redagowane i wychodziło we Lwowie. Redakcja zamieszczała w tym piśmie wiersze poetów polskich, informację o wydarzeniach bieżących, podawała różne porady i wskazówki praktyczne dotyczące rolnictwa, hodowli, organizacji gminnej, głosiła zasadę braterstwa stanów w myśl etyki chrześcijańskiej, co należało do poglądów właściciela księgozbioru.

W katalogach zapisane było: „Wieniec pismo zbiorowe”, nie wiadomo jednak, o jaki numer i rok chodzi. Być może był to krakowski dwutygodnik literacki z 1862 r.⁵⁴

Najpopularniejszym krakowskim dziennikiem w okresie zaborów był „Czas”, który rozpoczął swoje istnienie w okresie Wiosny Ludów (1848) i wychodził po 1918 r.⁵⁵ W zbiorach domowych uczonego znalazł się jego „Dodatek Miesięczny” (wychodził w latach 1856—1860). W katalogach zapisano go w następujący sposób: „Czas. Dodatek”.

W Krakowie wychodziło w latach 1860—1862 i 1865 czasopismo „Ognisko”, które nabywał J. Szujski (tak właśnie zapisał je w swoich katalogach). Było ono poświęcone sprawom gospodarczym, lecz głównie literaturze, organem Domu Komisowego Krakowskiego. Mieściła się w nim specjalna rubryka „Felieton”, co wtedy należało w prasie galicyjskiej do rzadkości⁵⁶.

Z innych czasopism można znaleźć w księgozbiorze J. Szujskiego jeszcze najbardziej charakterystyczny dziennik Królestwa, a mianowicie „Kurier Warszawski” za rok 1839 (wydawany w latach 1821—1864), „czasopismo prawnicze” (tak zapisane w katalogach) — chodzi tu zapewne o „Czasopismo Poświęcone Prawu i Umiejętnościom Politycznym”, wydawane w Krakowie od 1863 r., a także „Ziarno. Pismo dla głodnych” (tak odnotowane w katalogach), i „Addison Beobachter”.

Co do drukowanych okresowo sprawozdań różnych instytucji naukowych i towarzystw, to najczęściej spotyka się w zbiorach tutaj omawianych tego typu publikacje Akademii Umiejętności w Krakowie, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Towarzystwa Naukowego Krakowskiego i podobnych z innych ośrodków kraju.

Na czołowe miejsca wysuwają się w księgozbiorze uczonego: „Pamiętnik Akademii Umiejętności w Krakowie. Wydziały: Filologiczny i Historyczno-Filozoficzny”. Kraków — T. I: 1874, T. II: 1875, T. III: 1876 (w katalogach zapisany: „Pam. Akademii I Wydz. 1, 2, 3) i „Pamiętnik Akademii Umiejętności w Krakowie. Wydział Matematyczno-Przyrodniczy”. Kraków 1874 T. I, T. II (zapisany w katalogach: „Pam. Akademii II W. 1. 2. W innych miejscach katalogów można spotkać takie zapisy „Pamiętnika Akademii Umiejętności”, jak: „Rocznik Aka-

⁵⁴ *Historia prasy polskiej...*, t. 2, s. 117 i in.

⁵⁵ *Tamże*, t. 1, s. 223—225; t. 2, s. 26 i in.

⁵⁶ *Tamże*, t. 1, s. 233, 245.

demii 1875, 1876, 1879", „Sprawozd. I W. I", „Sprawozd. II W. I, II, III, IV, VII", „Sprawozd. III W. I, II, VI", „Pamiętnik mat. przyr. III, „Sprawozd. mat. przyr. IV" i in.

Równie ważne miejsca w zbiorach tego uczonego zajmował „Rocznik Towarzystwa Naukowego z Uniwersytetem Krakowskim połączonego" za poszczególne lata. W katalogach zapisany został w sposób następujący: „Sprawozdanie fil[ozoficzne] V, IX, X, XI, XII, XIII".

Z innych towarzystw, których sprawozdania drukowane zostały nabyte przez J. Szujskiego, trzeba tu wymienić: Towarzystwo Przyjaciół Nauk Poznańskie, Towarzystwo Historyczno-Literackie w Paryżu, Towarzystwo Tatrzańskie, Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk. Oto publikacje, które znalazły się w księgozbiornie J. Szujskiego: „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego". Poznań — T. I: 1860, T. II: 1863, T. III: 1865, T. IV: 1866, T. V: 1869, T. VI: 1871, T. VII: 1872 (w katalogach zapisano go w sposób uproszczony: „Rocznik Tow. przyj. n. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7"), „Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu", roku 1867. Paryż 1868 i „Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu", roku 1868. Paryż 1868 (w katalogach odnotowano je następująco: „Rocznik t.h.par. 1867. 2", „Rocznik Tow. hist. lit.Parys. II tomy"), „Sprawozdanie z czynności Towarzystwa Tatrzańskiego za czas..." (w katalogach zapisano: „Pamiętnik Tow. Tatrzańskiego I, II, III"), „Rocznik Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk. Warszawa" — T. IX: 1816, T. X: 1817, T. XI: 1817, T. XII: 1818, T. XIII: 1820, T. XIV: 1821, T. XV: 1822, T. XVI: 1823 (w katalogach zapis następujący: „Roczniki Tow. warsz. T. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16").

Niewątpliwie dużą uwagę przywiązywał J. Szujski do działalności Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie. Stąd też w jego zbiorach można spotkać „Sprawozdanie z Czynności Zakładu Narodowego im. Ossolińskich za lata — 1873, 1874 i 1875" (zapisał je w katalogu w sposób uproszczony: „Sprawozd. Z. I Oss. 1873, 1874, 1875"). Znalazło się w nich także „Sprawozdanie komisji fizyograficznej c.k. Towarzystwa Naukowego Krakowskiego" za lata 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1872, 1874, 1875, 1876 i in., „Rocznik Tow. toruńskiego" (tak został zapisany w katalogach), „Rocznik t.n.p. 1868, 1, 2, 3, 4, 5, X" (chodzi tu o rocznik sprawozdawczy Towarzystwa Naukowego Poznańskiego), „Najdawn. T. n.krak. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13 28 tomów roczników dalszych" (rzecz dotyczy Towarzystwa Naukowego Krakowskiego przed połączeniem się z Uniwersytetem Jagiellońskim), „Pamiętnik Historyczny Płocki", „Album Rapperswilskie", „Rocznik h.l.Tow. 1868, 1869" (chodzi tu o wydawnictwo Towarzystwa Historyczno-Literackiego Krakowskiego) i in.

Na proces gromadzenia wszelkiego rodzaju sprawozdań okresowo drukowanych przez instytucje naukowe i towarzystwa miał niewątpliwą

wpływ fakt rektorowania Uniwersytetowi Jagiellońskiemu, a przede wszystkim dociekliwość historyka, która zmuszała go do śledzenia publikacji użytecznych dla jego twórczości naukowej i do bycia zorientowanym w problemach nauki i życia społecznego.

Spośród 31 tytułów czasopism (nie licząc sprawozdań instytucji naukowych), jakie J. Szujski posiadał w swoich zbiorach, 11 (ok. 36% całości) pochodziło z Warszawy, gdzie były wydawane, 7 (ok. 22%) — ze Lwowa, 6 (ok. 19%) — z Krakowa, 2 (ponad 6%) — z Paryża (emigracja), po 1 (po ok. 3%) — z Poznania i Wilna. Można więc powiedzieć, że gromadzone były przez uczonego czasopisma ze wszystkich ważniejszych ośrodków podzielonego przez zaborcę kraju i emigracji. Jeżeli chodzi o tematykę, to ponad 32% wszystkich posiadanych czasopism miało charakter naukowy i popularnonaukowy, głównie humanistyczny, 16% — społeczno-kulturalny, prawie 10% — gospodarczy (po części literacki), po 6% — oświatowo-wychowawczy i różnorodnościowy, 6% — to dzienniki, po 1 piśmie — dla ludu i prawnicze (fachowe). W oparciu o te dane można stwierdzić, iż zbiory, jakie znalazły się w posiadaniu tego uczonego, a dotyczące czasopism, świadczą o ich szerokiej tematyce, przez co mogą być dowodem wielostronnych zainteresowań ich właściciela.